

Claudio Magris

Teine meri

Itaalia keelest tõlkinud Eda Ahi

Ἀρετὴ τὴν φέρει, voorus toob au. Õigemini, kui ajada taga täpsust, nagu filoloogia hea tava seda nõuab, siis *Tugend bringt Ehre*. Klassijuhataja, õpetaja Konrad Nussbaumer, nõudis tõlget just saksa keelde, mis tundus ka igati loomulik selle Austria-Ungari impeeriumi aegse vana Gorizia riigigümnaasiumi hämarates klassiruumides, nende korrapäraselt asetatud koolipinkide – ühetaoliste nagu seinakalendri lehed, mis iga päev majahoidja käe all kerge sahina saatel järjepanu kadusid – ja hallide seinte vahel, mille toon ei lasknud tabada, kas tegu oligi halli või hoopis mõne teise värvi kuhtunud jäänustega.

Võib-olla oligi kõik alguse saanud just seal, siis kui noormehele aimus nendesse klassiruumidesse astudes millegi puudumine; tindipott laual oli justkui kükloobi sügav ja hämar silm, kuid tint ise heitis klaasile tumesiniseid lainjaid peegeldusi, mis kutsusid kaasa merekaugustesse või vähemasti Collio mägedesse, kuhu oli koolimaja juurest vaid lühike tee minna, ja soov sukelduda sellesse sinasse jättis koolipingis veedetud tundidesse üksnes kärsitu ootuse, et need mööduksid võimalikult kiiresti – see oli kõigi nende asjade valu ja tühisus, mis ihkavad alati juba möödaks olla.

Nüüd oli ümberringi üksnes meri. See polnud enam Pirano ja Salvore Aadria meri, kus mõne kuu eest oli juba nii mõndagi juhtunud, ega ka mitte talle itaalia ja isegi saksa keelest tuttavama aoristilise mineviku ning *consecutio temporum*'i taktikepi alla kuuluv Vahemeri, vaid üksluine ja otsatu ookean. Suuredained pimeduses, valged vahupritsmes, mõne varjundesse sukelduva linna tiib. Juba pikki tunde on ta seisnud liikumatult tekil, väsimata hetkekski neist muutumatuist asjust. Laevanina lõikub vette, kuid ei jõua päriselt selleni, vaid vajub justkui allpool avanevasse tühjusesse, tumm lainemüha lööb vastu parrast.

Praegu on öö ja näha pole mitte midagi, kuid ka ennist, mil ere päike pani silmi kissitama ja tekitas laugude alla veinpunaseid laiike, tundusid tumesinine taevast ja meri olevat mustad; pealegi, universumis valitsebki tegelikult pimedus ja ainult silm, samuti ju vana filoloog, kipub nähtamatuid lainesagedusi tõlkima valguseks ja värvideks. Ka keskpäeva pimestavas peegelduses, mil meri üleni kiiskab, ei ole mitte midagi näha, ja see jumalate ootamatu ilmumine on nõiduslik.

Ta ei tea täpselt, kas selle pagemisretkega on tema elu algamas või hoopis lõpule jõudmas; tema elulookirjelduses seisab: Enrico Mreule, sündinud Rubbias 1. juunil 1886, kadunud Gregorio ja Giulia Venieri poeg, elukoht alates 1898 Gorizia, Petrarca tänav 3/1, lõpetanud keiserliku riigigümnaasiumi ja nii edasi – rida raudkindlaid fakte, mille loetlemine muutub edaspidi ilmselt keerukamaks, mitte et ta sooviks omaenda jälgi kustutada või kedagi eksitada,

vaid seetõttu, et sellest tumedast merest, mis allpool ühetaolisena mühiseb, tõuseb ja haarab ta endasse vastupandamatu ükskõiksus kogu elu tühja-tähja suhtes. Ta tunneb selle üle uhkust; see on anonüümne voorus, mis ei kuulu küll talle, kuid toob talle omal moel au, just nagu sententsis, mida Nussbaumer armastas neile tõlkeharjutuseks anda.

Enrico asus 28. novembril 1909 laevaga Triestest Argentiina poole teele, ilma et ta oleks sellest suurt kellelegi teatanud; emale oli ta öelnud, et vajab veidi raha reisiks Kreekasse, mis paneks väärika punkti klassikalise filoloogia õpingutele Innsbruckis ja Grazis. Tänu Gorizia kandis asuvatele veskitele oli tema perekond suutnud ära elada ka pärast isa nüüdseks juba kaugesse möödanikku jäänud surma, pealegi oli raha ainus teemoon, mida ema oli suuteline talle kaasa andma.

Ema lemmiklaps on Enrico vend – ainult seepärast, et ta on lastest noorim. Aga mõlemal vennal, ja nende õelgi, on raske suudelda tema pigem kaledat kui emalikku nägu; sügav korts ema suu juures peidab endas valulikku salapära, mis on omane igale südamele, millel on raske armastada. See on terav haletsus, milles puudub kaastunne, kuid vaadates laevatekilt kiiluvett, mille öö kohemaid neelab, otsustab Enrico sealsamas, et ei mõtle enam kunagi sellele näole, vastastikusele klaarimata võlale ja eksisammudele, mis on neid emaga üksteise külge aheldanud. Too mõte kaob laeva mastipuude ja varjude vahele, kaob tõepoolest igaveseks – imelik, kui lihtne on temast valutult vabaneda; hetke pärast kaob ka tardumus ühes kahetsustundega. Nüüd valdavad teda öötuules ja meremühinas lihtsalt unisus ning loidus.

Ainult Nino oli teda Triestesse saatma tulnud. Laeva kaptenisillal on kindlasti sekstant, mis aitab jälgida merd, mõõtes horisondi kohal tähtede kõrgust, need nihkuvad märkamatu üha madalamale, sedamööda, kuidas liigutakse lõuna poole. Enrico püüab kujutleda sekstanti ja teisi tööriistu, mida on vaja, et püsida kursil ja vältida äraeksimist; et teada, kus ning järelikult kes ollakse sel ühetaolisel veelaotusel; tema elu, kõik, mis juhtub siin- või sealpool ookeani, johtub tervikuna tolle ärklitoa trigonomeetriast, kus nad kolmekesi iga päev kohtusid – Carlo, tema ise ja Nino.

Siis, kui nad koolis tutvusid, oli Carlo veel nimekirja kantud kui Karl Michlstädter ja temast sai kohe „sõber, kes pidi minu jaoks täitma kogu ruumi ja saama minu maailmaks, kehastama seda, mida otsisin”, nagu Enrico oli talle veidi enne lahkumist kirjutanud; ühised arutelud maailma üle olid tollal nende suurim soov, ime ja nauding. Nino ärklitoas Gorizias olid nad kolmekesi koos lugenud Homerost originaalis, vanakreeka tragöödiakirjanikke, eelsokraatikuid, Platonit ja evangeeliumi, ka Schopenhauerit, samuti originaalis, selge see, ning veedasid, upanišaade, Benaresi jutlust ja teisi Buddha kõnesid, Ibsenit, Leopardit ja Tolstoid. Nad olid üksteisele vanakreeka keeles jutustanud oma mõtetest ja igapäevajuhtumistest – nagu näiteks Carlo lugu koerast –, tõlkides neid seejärel naljaviluks ladina keelde.

Tolles ärklitoas oli juhtunud midagi lihtsat ja lõplikku, oli kostnud kutse, mida ei saanud eirata, sama selge ja õhuline nagu päevad, mil nad käisid Isonzo jões ujumas ja lutsu viskamas: Carlo näole ilmub naeratus, valge lainehari tumedate silmade ja juuste all, ja nad lähevad otsustaval sammul, nii nagu tõustakse lauast ja minnakse tantsuplatsile, ronitakse San Valentini tippu või üles ärklituppa.

Nino Paternolli oli teda saatnud Goriziast Triestesse – lühike retk üle teravate kivide, mööda roostekarva äädikapuupuhmastest, mis meenutasid vereklompe unise sügistaeva all. Kui nad jõudsid sadamasse, oli juba õhtu, kõrgel lagunesid tumedad pilvemüürid, niiske tuul pühkis üle näo nagu kalts. Otse Columbia käila all valgustas latern rohekat sõõri: keset köögiviljakoori ja muud prahti hulpis ja pörkles helkivas valguses kõrvits otsekui purjelaeva võõrist alla vette langenud käilakuju puhevil rind, mille meri on seest õõnsaks söönud.